

ตะโกนา

1. ชื่อสมุนไพร ตะโกนา (TAKONA)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros rhodocalyx* Kurz. ชื่อวงศ์ Ebenaceae
3. ชื่ออื่น โโก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), นมจั่ว (นครราชสีมา), มะโก (ภาคเหนือ), มะถ่านไฟผี (เชียงใหม่)
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ตะโกนาเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลางไม่ผลัดใบ สูงประมาณ 8 - 15 เมตร ลำต้นเปลือย ตรง แต่แตกกิ่งต่ำ เปลือกสีดำ แตกเป็นสะเก็ดหนา ๆ เรือนยอดเป็นพุ่มกลมหรือรูปไข่ ทั่วปี กิ่งอ่อนมีขนประปราย ปลายกิ่งมักห้อยคู่ลง

ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่กลับถึงรูปรี กว้าง 2.5-7 เซนติเมตร ยาว 5-12 เซนติเมตร โคนใบสอบ ปลายใบโค้งมน เนื้อใบหนา ด้านหลังเกลี้ยง ส่วนท้องใบในระยะที่เป็นใบอ่อนพอมิชนบ้างประปราย เส้นแขนงใบ มี 5 - 8 คู่ คดไปมา เส้นกลางใบมักออกสีแดงหรือชมพูเรื่อ ๆ ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว 2 - 7 มิลลิเมตร มีขนนุ่ม

ดอก ออกเป็นช่อ ช่อดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ มีขนาดเล็กสีขาวหรือเหลืองอ่อน ๆ ออกรวมกันเป็นช่อเล็ก ๆ ตามง่ามใบทั้งกลีบดอกและกลีบฐานดอกมีอย่างละ 4 กลีบ โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยปากกว้าง ด้านนอกมีขนนุ่ม ส่วนด้านในมีขนยาว ๆ แน่น โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปเหยือกน้ำหรือรูปป้อม ๆ ปลายขอบแยกเป็นกลีบเล็ก ๆ เกสรเพศผู้มี 14 - 16 อัน ดอกเพศเมีย ออกเป็นดอกเดี่ยว ๆ ตามง่ามใบ รังไข่ป้อม มีขนเป็นเส้นไหมคลุม ภายในแบ่งเป็น 4 ช่อง แต่ละช่องมีไข่อ่อนหนึ่งหน่วยหลอด ท่อรังไข่มีหลอดเดียว มีขนแน่น ปลายหลอดแยกออกเป็น 2 แฉก เกสรเพศผู้เทียม มี 8 - 10 อัน

ผล ผลอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงคลุม ผลแก่เกลี้ยงและออกสีเหลืองอมเขียวทรงกลม ผิวมัน ขนาด 1.5-3 เซนติเมตร มีกลีบรองดอกติดอยู่ที่ขั้วผล 4 กลีบ

ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน และเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน - มิถุนายน

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

ผล เปลือกผล เปลือกต้น เนื้อไม้

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ผล รสฝาดหวาน แก้ท้องร่วง แก้ตกเลือด แก้มวนท้อง ขับพยาธิ แก้กะษัย แก้ฝี และแผลเน่าเปื่อย เปลือกผล รสฝาด เผาเป็นถ่านรสเย็น ขับระดูขาว และขับปัสสาวะ

เปลือกต้นและเนื้อไม้ รสเฝื่อนฝาดขม บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร แก้มุตกิต ระดูขาว แก้กรัมมะนาด ปวดฟัน และเป็นยาอายุวัฒนะ

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยทางฟิสิกส์พบว่าเปลือกตะโกนามีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันและยับยั้งการแตกตัวของเม็ดเลือดแดง

8. สารสำคัญ

เปลือก มีสารสำคัญ ได้แก่ triterpenes (ไตรเทอร์ปีน) steroids (สเตอรอยด์) และน้ำตาล

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พบการกระจายพันธุ์จากพม่าจนถึงภูมิภาคอินโดจีน ในประเทศไทยพบทุกภาค ตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ และทุ่งนา ที่ระดับความสูง 40-300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าโปร่ง ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ หัวไร่ปลายนา
- ภาค ทัวทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์ตะโกนา
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

ตะโกนาขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้อย่างเดียว เมื่อผลตะโกสุกจะมีสีแดงอมเหลืองเก็บผลมาแช่น้ำให้พอเปื่อย นำมาล้างน้ำให้สะอาด เมล็ดมีสีดำ แล้วนำไปเพาะลงถุงเพาะชำได้เลย เมล็ดตะโกนาเปลือกหนาแข็ง จะขึ้นช้ากว่าเมล็ดพันธุ์อื่น ๆ ประมาณ 45 – 60 วัน ตะโกนาจะงอกเป็นต้นอ่อน เพื่อรอการปลูกต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกในฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน โดยการขุดเป็นหลุมกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอกก็ได้ ควรปลูกห่างกัน 4 – 5 เมตรขึ้นไป
- วิธีการปลูก การปลูกตะโกนาเหมือนการปลูกไม้ทั่วไป เมื่อต้นกล้าตะโกนาอายุ 1 - 2 ปี พร้อมทั้งจะปลูกลงดินปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ กลบดินให้พูนโคนต้น ปักไม้ช่วยพยุงลำต้นแล้วผูกเชือกให้เรียบร้อย รดน้ำให้ชุ่ม

14. การปฏิบัติดูแลรักษา *กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*

- การให้ปุ๋ย ตะโกนาเป็นไม้ป่าให้ใส่ปุ๋ย เมื่อรองก้นหลุมหนึ่งครั้ง ควรใส่อีกครั้งหลังจากปลูก 6 เดือน พร้อมการพรวนดิน และกำจัดวัชพืช ควรใส่ปุ๋ยปีละ 1 – 2 ครั้ง ก็เพียงพอแล้ว
- การให้น้ำ ตะโกนาเป็นพืชทนแล้ง การให้น้ำควรให้ระยะแรกก็เพียงพอ แต่เป็นฤดูฝนควรรดน้ำ และปล่อยตามธรรมชาติได้

- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย ปีละ 1 – 2 ครั้ง

- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ตะโกนาไม่มีโรคและแมลงศัตรูรบกวนมากนัก จึงไม่จำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลงและศัตรูพืช

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวเมื่อตะโกนาอายุ 4 – 5 ปี เก็บเกี่ยวได้ตลอดทั้งปี

- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการตัดต้นตะโกนาหรือกิ่งตะโกเป็นท่อน ๆ โดยทิ้งต้นตอไว้เพื่อจะให้ขึ้นเป็นต้นใหม่อีก

- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ตะโกนามาเป็นท่อน ๆ แล้วใช้มีดถากเอาแต่เปลือกที่มีสีดำและสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ และนำไปตากแดด 4 – 5 วัน จนแห้งแล้วนำไปอบอีกครั้ง

- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้เปลือกตะโกแห้งแล้วบรรจุถุง หรือกระสอบโปร่ง ๆ ส่งจำหน่ายต่อไป หรือเก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิห้องปกติ

16. การจำหน่าย

เปลือกตะโกนาแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 60-120 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข